

Umberto Eco

1932

<http://www.umbertoeco.com/en/>

Biografie - Umberto Eco

Umberto Eco se narodil v roce 1932 v Alessandrii v regioně Piedmont v Itálii. Po odchodu otce do boje v době Druhé světové války se s matkou přestěhoval do vesničky v Piedmontské vrchovině. Eco zde získal základní vzdělání u Saleziánů.

Umberto Eco vystudoval středověkou filosofii a literaturu na Univerzitě v Turíně. Jeho dizertační práce se týkala estetických problémů v díle Tomáše Akvinského; obhájil ji v roce 1954 a publikoval v roce 1956.

Po ukončení studia Eco vystoupil z Římskokatolické církve a začal pracovat jako redaktor pořadů o kultuře ve vysílání státní televize Radiotelevisione Italiana.

Začátkem 60. let se spřátelil se skupinou avantgardních umělců Gruppo 63. Získal post na Turínské univerzitě, kde působil v letech 1956–64.

Umberto Eco žil v Itálii, střídavě v Miláně a v Rimini.

Zemřel v roce 2016.

Bibliografie - výběr z teoretických prací

Problém estetiky u Tomáše Akvinského (1956)

Umění a krása ve středověku (1959)

Otevřené dílo (Opera Aperta, 1962)

Skeptikové a těšitelé (1964)

Teorie sémiotiky (1976)

Lector in Fabula (1979)

Sémiotika a filosofie jazyka (1984)

O zrcadlech a jiné eseje (1985)

Meze interpretace (1990)

Interpretace a nadinterpretace (1992 - s R. Rortym, J. Cullerom, C. Brooke-Roseovou; Editor S. Collini)

Hledání dokonalého jazyka (1993)

Šest procházek literárními lesy (1994)

Kant a ptakopysk (2007)

Od stromu k labyrintu (2007)

Teorie sémiotiky (1976)

byla v době svého vzniku průkopnickým dílem: Eco v ní představil systematicky propracovanou revizi zásadních sémiotických prací, na jejichž základě vymezil a formuloval svou teorii všeobecné sémiotiky jako vědy zkoumající teoretickou možnost a sociální funkci všech javů signifikace a komunikace.

Ústředním tématem je rozlišení kategorií **signifikace** (založené na konvenčním významovém systému, kódu) a **komunikace** (založené na užití znaků, znakové produkci). Dané kategorie jsou v jasném hierarchickém vztahu: na rozdíl od aktu komunikace, „signifikační systém je autonomní sémiotický konstrukt, jehož abstraktní modus existence je nezávislý na jakémkoliv možném komunikativním aktu, který umožňuje.“ (Eco 2004: 16).

Kritika strukturalismu

V *Teorii sémiotiky* Eco deklaroval svou nezávislost od strukturalismu. Strukturalismus – v zastoupení lingvistiky F. de Saussura, sémiologie raného R. Barthesa nebo strukturální antropologie C. Lévi-Strausse – je z Ecova pohledu statickým sémiotickým přístupem, redukujícím jazyk na systém s neměnnou diadickou artikulací. Jde o koncepci vystavěnou „na řadě bohužel dogmatických tvrzení“ (Eco 2004: 260). Jelikož Eco nesouhlasí s tezí, že struktura těchto propojení je založená na skrytých přirozených strukturách lidské mysli, navrhuje distancovat se od strukturalismu ve prospěch pragmatického hlediska, příznačného aktivnějším interpretačním vkladem recipienta.

Inspirace Peircem

Eco hledal východiska pro svou koncepci sémiotiky v triadické sémiotice Ch. S. Peircea, protože se domníval, že jeho „kategorie interpretantu jde mnohem dále za kategorie denotace a konotace.“ (Eco 2004: 85) V Peirceově koncepci je interpretans to, co jistí platnost znaku – a to i v případě absence interpreta. Na to, abychom zjistili, co je interpretans znaku, je nutné pojmenovat ho prostřednictvím jiného znaku, majícího další interpretans, který může být pojmenován prostřednictvím dalšího znaku, a tak donekonečna. Tak probíhá proces „neomezené semiózy“ jako normální podmínka signifikace.

Neohraničená cirkularita významů však přináší riziko ztráty kritérií interpretace. Peirceova sémiotika se tomuto problému nemůže vyhnout, protože jeho definice znaku již obsahuje proces neomezené semiózy. Eco proto navrhuje jinou sémiotiku a jinou teorii interpretace, schopnou vyhnout se omylům strukturalismu a zároveň „ohraničit“ Peirceovu neomezenou semiózu.

Kritika Peirce

Peirceova práce se stala pro Eco podstatným zdrojem inspirace, i když se s ní v určitých bodech rozešel. Eco připomíná Peirceovu definici ikonu, podle které je znak ikonem tehdy, když reprezentuje svůj objekt především svou podobností. Eco upozorňuje, že rozhodnutí o tom, jaké vlastnosti jsou porovnatelné a které z nich umožňují rozhodnout o podobnosti předmětů, může být podle okolností různé, protože je dáno „kulturně či konvencionálně: člověk se rozhodne dvě věci uznat za podobné tak, že vybere určité prvky jako rozhodující a dalším nevěnuje pozornost“. (Eco 2004: 223) Tvrzením, že tento výběr je motivován a předurčen kodifikovaným systémem očekávání, se Eco Peirceovi podstatně vzdaluje.

Otevřené dílo (1962)

bylo jednou z prvních významných Ecoových prací. Eco uťor zde komentuje nový druh umění, objevující se začátkem 20. století: hudebné kompozice, jejichž části si může interpret vyskládat sám, skulptury měnící tvar, informel jako druh abstraktní malby. Eco tyto díla charakterizuje jako „otevřené“ – ne ve smyslu kritické kategorie, ale jako hypotetický model, označující jednu z tendencí v současném umění. Jako takové je konfrontuje se současnou kulturou a se situací ve vědě, kde se přiznává čím dál tím větší důležitost náhodě. V této souvislosti Eco zdůrazňuje aktivní roli interpreta a zároveň uvažuje o tom, pokud až se může dílo „otevřít“ bez toho, aby přestalo být schopné komunikace se svým interpretem.

V době rozmachu strukturalismu se *Otevřené dílo* stalo předmětem námitek mnoha kritiků. Eco na ně reagoval slovy: „tyto eseje se nesnaží (jak se tvrdilo, aby je potom bylo možné skandalizovat) rozdělit umělecká díla na hodnotná (‘otevřená‘) díla a na nehodnotná, zastaralá, ošklivá (‘uzavřená‘) díla; domníváme se, že jsme řekli dost jasně, že otevření, ve smyslu podstatné ambivalence zprávy, je konstantou uměleckého díla, a není nám zcela jasné, jaký smysl by mohl mít výraz ‚uzavřené dílo‘.“ (Eco 1965: 306)

Meze interpretace (1990, český překlad 2005)

Meze interpretace mají za úkol eliminovat předchozí kritické výhrady vůči *Otevřenému dílu*.

Aby se Eco vyhnul případným dalším nedorozměním, upozorňuje na dvě hlavní skutečnosti, zakládající jeho teorii: jednak na to, že „uzavřeným“ nebo „omezeným“ lze nazvat jen interpretační jednání, nikdy ne interpretované dílo, a jednak na to, že „otevřené“ čtení, které ve své předchozí práci podporoval, bylo vyvolané dílem, ne jeho interpretem.

V této perspektivě Eco postuluje, že otevřenost neznamena arbitrárnost interpretace: „**interpretovaný text ukládá interpretům jisté hranice**“ (Eco 2005: 13). To znamená, že „interpret by neměl být oprávněn říci, že vzkaz může znamenat *cokoli*. Může znamenat mnoho věcí, ale určité významy by bylo nemístné navrhnout.“ (Eco 2005: 11)

Meze přijatelné „rozumné“ interpretace určuje **významová „intence díla“**, nezávislá od záměru autora. Tato intence, kromě některých zřejmých řešení, zůstává pro čtenáře hádankou: jeho iniciativa spočívá právě v hádání intence díla. Interpretační dohady mají ale určitá pravidla: „nekonečná řada dohadů neznamena jakýkoli možný dohad.“ (Eco 2005: 161)

Dílo, „organismus, systém vnitřních vztahů“ (Eco 2005: 161) se musí respektovat v jeho komplexnosti. Každé dílo obsahuje „malý“ svět fikce, parazitující na „velkém“ reálném světě. Malé světy fikce jsou velmi podobné reálnému světu, jsou ale ontologicky chudší: jsou to „handicapované“ světy, umožňující čtenáři soustředit se na konečné významové univerzum díla, na jeho intenci. Z tohoto důvodu Eco hledá „správnou“ míru otevřenosti interpretace v díle samém: jedine „**vnitřní koherence textu**“ kontroluje jinak nekontrolovatelné interpretační driftování čtenáře.“ (Eco 2005: 161)

Interpretace a nadinterpretace (1992)

Polemika s Rortym: interpretace není užití textu

Paranoidní x rozumná interpretace

Kant a ptakopysk (1997, český překlad 2011)

Kognitivní sémiotika: smluvní realismus, druhý návrat k Peirceovi

Ground (Amorfní kontinuum) x Dynamický Objekt x Bezprostřední Objekt

Vjemový soud: posun od Groundu k Bezprostřednímu Objektu je percepční proces destilace významu od Prvosti k Druhosti až k Třetosti

Zatímco percepční proces je pokusný a zcela privátní,

Bezprostřední Objekt je již interpretovatelný, sdílitelný, může se stát veřejným

1. Kognitivní typ – privátní schéma (produkt čisté obrazotvornosti a priori), prostředník mezi pojmem a názorem
2. Jádrový obsah – veřejné schéma
3. Molární obsah – veřejné schéma specializované